

การนำศิลปวัตถุไทยไปจัดแสดงที่สหรัฐอเมริกา*

ของ

ม.จ. สภากรกิจ ศึกษกุล
ภัณฑารักษ์เอก กองโบราณคดี

สวัสดี ท่านผู้ฟังทั้งหลาย

ในโอกาสที่ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากท่านอธิบดีกรมศิลปากรให้มาบรรยายให้ท่านทั้งหลายฟังถึงเรื่องที่ชาวไทยกำลังสนใจอยู่ในขณะนี้ คือการนำศิลปวัตถุของไทยไปจัดแสดงที่สหรัฐอเมริกา

เรื่องเดิมมีอยู่ว่าในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศใหม่และมั่งคั่ง เขาได้มีการจัดนำศิลปวัตถุของชาติอื่นๆ ที่เก่กว่าไปจัดแสดงให้ประชาชนชมอยู่เสมอ เพื่อให้ประชาชนอเมริกันได้รู้จักและเกิดความสนใจในชาติอื่นๆ หงมความซาบซึ้งในศิลปวัตถุเหล่านั้น สำหรับบรรดาประเทศในทวีปเอเชียเท่าที่เขาได้ทำมาแล้วภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็คือศิลปวัตถุของประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี ซึ่งปรากฏว่าได้ผลเป็นที่สนใจอย่างยิ่งแก่ประชากรอเมริกัน ในครั้งนั้นมหาวิทยาลัยอินเดียนาแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ได้เช่นสัญญาช่วยเหลือทางการศึกษาแก่ประเทศไทยหลายแห่ง เป็นต้นว่าทางด้านครุศาสตร์ วิทยา-

ลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้เป็นผู้ริเริ่ม ใคร่จะได้ศิลปวัตถุไทยไปจัดแสดงในสหรัฐอเมริกาโดยชักชวนพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ในสหรัฐให้ช่วยกันร่วมมือออกเงินค่าใช้จ่ายในการนี้ และศาสตราจารย์ โบว์ (Prof. Theodore Bowie) แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนาได้เดินทางเข้ามาเจรจาตามกระทรวงวัฒนธรรม ในขณะนั้นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ พ.ศ. ๒๔๙๘ ซึ่งทางฝ่ายไทยก็เห็นชอบด้วย อย่างไรก็ตาม การเจรจาเรื่องนี้ได้ดำเนินกันอยู่เป็นเวลานาน เพราะได้มีการต่อรองกันหลายอย่าง เป็นต้นว่าเดิมทางฝ่ายอเมริกันจะออกทุนให้ภัณฑารักษ์ไทยเดินทางไปควบคุมศิลปวัตถุในสหรัฐอเมริกา แต่เพียง ๒ คน คือผลัดละ ๑ คน แต่ทางฝ่ายเราขอให้เป็น ๔ คน คือผลัดละ ๒ คน เดิมทางฝ่ายเราจะต้องเป็นผู้ออกเงินในการบรรจุศิลปวัตถุเข้าหีบห่อ แต่ลงท้ายทางฝ่ายอเมริกันก็เป็นผู้ออกเงินให้

ในที่สุดก็ได้มีการลงนามกันในสัญญาในกลางปี พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยเอกอัครราช-

* บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓ เวลา ๑.๓๕ น.

ทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ลงนามแทนรัฐบาลไทย และพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ อีก ๘ แห่ง ในสหรัฐอเมริกาซึ่งจะนำศิลปวัตถุไทยไปจัดตั้งแสดงเป็นผู้ลงนามแทนฝ่ายอเมริกัน คือพิพิธภัณฑสถานแห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนา สถาบันพิพิธภัณฑศิลป์ Metropolitan ที่นครนิวยอร์ก พิพิธภัณฑวัตถุวิจิตรศิลป์เมืองบอสตัน พิพิธภัณฑศิลป์ ณ เมือง Toledo พิพิธภัณฑศิลป์ Seattle ณ เมือง Seattle พิพิธภัณฑวงศ์ California Palace Legion of Honor ของเมือง San Francisco พิพิธภัณฑ Los Angeles County และพิพิธภัณฑ Honolulu Academy of Arts ที่เมือง Honolulu เกาะ Hawaii

สัญญาแบ่งออกเป็น ๑๕ หมวด และ ๔๓ ข้อ มีข้อความสำคัญพอที่จะนำมาเล่าสู่กันฟังได้อย่างย่อ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

หมวด ๑ ในระหว่างที่ศิลปวัตถุไปจัดตั้งแสดงอยู่ในสหรัฐอเมริกา จะมีภัณฑารักษ์ไทยควบคุมไปด้วยตลอดเวลา ๔ คน แบ่งเป็น ๒ ผลัด ๆ ละ ๒ คน ฝ่ายอเมริกันจะเป็นผู้จ่ายค่าเดินทางและค่ากินอยู่ให้แก่ภัณฑารักษ์ไทย

หมวด ๒ ศิลปวัตถุจะต้องประกอบด้วยศิลปกรรมชั้นเอกของศิลป์ไทยตามที่ได้คัดเลือกตกลงกัน

หมวด ๓ ศิลปวัตถุจะเปิดแสดงเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยอินเดียนา ณ Bloomington รัฐ Indiana ราววันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๐๖

หมวด ๔ ระยะเวลาการตั้งศิลปวัตถุในสหรัฐอเมริกาจะมีเวลานานเกินกว่าสิบแปดเดือนไม่ได้ ระยะเวลาสิบแปดเดือนนับเวลาที่ต้องใช้ในการขนส่งทางทะเล

หมวด ๕ การขนส่งศิลปวัตถุไปยังและกลับจากสหรัฐอเมริกาจะกระทำด้วยความเห็นชอบของรัฐบาลไทย การขนส่งเช่นนี้จะกระทำโดยเรือที่ปลอดภัยและเหมาะสมที่สุดที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาอยู่ การบรรจุศิลปวัตถุลงในประเทศไทยซึ่งจะเป็นเงินไม่มากไปกว่า ๕,๐๐๐ ดอลลาร์นั้น ฝ่ายอเมริกันเป็นผู้ออกให้ และการบรรจุนั้นต้องอยู่ในความควบคุมร่วมกันของฝ่ายไทยและอเมริกัน

หมวด ๖ ฝ่ายอเมริกันจะจ่ายเงินให้แก่รัฐบาลไทยเป็นจำนวนไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ ดอลลาร์ เพื่อรัฐบาลไทยจะนำไปประกันไว้ที่ใดก็ได้ และการจ่ายเงินจำนวนนี้ผลทำให้ฝ่ายอเมริกันตลอดจนคณะกรรมการเจ้าหน้าที่และลูกจ้างไม่ต้องรับผิดชอบข้อเรียกร้องในกรณีที่ศิลปวัตถุไทยเกิดสูญหายหรือเสียหายในระหว่างการเดินทางหรือในขณะที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา ศิลปวัตถุไทยเหล่านี้จะจัดอยู่ในประเภทสมบัติ

* การแสดงศิลปกรรมไทย ณ มหาวิทยาลัยอินเดียนา เปิดแสดงเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๐๓

ทางการทูต (Diplomatic Property) ของ
รัฐบาลไทยตลอดเวลาที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา
โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของเอกอัคร
ราชทูตไทย

หมวด ๗ ฝ่ายอเมริกันรับว่าจะจัดให้มี
เจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งคอยเฝ้าดูแลศิลปวัตถุ
ไทยขณะที่อยู่ในอาคารของคน รวมทั้ง
จะมีการระมัดระวังศิลปวัตถุเป็นพิเศษเมื่อ
มีผู้มาเข้าชมมากมายเกินไป ตลอดจนการ
จัดการระวางป้องกันอัคคีภัยด้วย

หมวด ๘ เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและฝ่าย
อเมริกันจะรับผิดชอบร่วมกันสำหรับการ
จัดตั้งแสดงศิลปวัตถุ ณ พิพิธภัณฑ์อเมริ
กันแต่ละแห่ง

หมวด ๙ จะมีการจัดพิมพ์สมุดรายการ
ซึ่งมีภาพประกอบ (Illustrated Catalogue)
เพื่อวางจำหน่ายในระหว่างการจัดแสดงศิลป
วัตถุ พิพิธภัณฑ์ไทยจะได้รับสมุดรายการ
๕๐ เล่ม และผู้ให้ยืมศิลปวัตถุส่วนตัวจะได้
รับคนละ ๑ เล่ม ฝ่ายอเมริกันจะจ่ายเงิน
ค่าพิมพ์สมุดรายการนี้

หมวด ๑๐ จะมีการเก็บค่าเข้าชมศิลป
วัตถุไทยที่จัดแสดงแต่ละแห่ง

หมวด ๑๑ หากศิลปวัตถุใดต้องได้รับ
การรักษาหรือซ่อมแซมแต่เพียงเล็กน้อย
การรักษาหรือการซ่อมจะทำโดยสถาบัน
อเมริกันซึ่งกำลังจัดแสดงศิลปวัตถุอยู่ใน
ขณะนี้ แต่การรักษาหรือซ่อมแซม

จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
จากภัณฑารักษ์ไทยซึ่งผู้ใหญ่ที่อยู่ ณ ที่นั้น
เสียก่อน สถาบันอเมริกันเป็นผู้ออกค่า
ใช้จ่ายในการซ่อมและรักษาศิลปวัตถุนี้

หมวด ๑๒ จะมีการเสนอขออนุญาต
การจัดแสดงศิลปวัตถุทั้งทางฝ่ายไทยและ
อเมริกัน นามของบุคคลเหล่านั้นจะพิมพ์อยู่
ตอนต้นของสมุดรายการ

หมวด ๑๓ พิพิธภัณฑ์อเมริกันจะต้อง
จ่ายเงินตามส่วนของตน พิพิธภัณฑ์อเมริกัน
แต่ละแห่งจะต้องวางเงินในจำนวนกองทุน
ทั้งหมด ๕๐,๐๐๐ ดอลลาร์

หมวด ๑๔ รัฐบาลไทยจะไม่ต้องรับ
ผิดชอบถ้ามีการขาดทุนทางการเงินเกิดขึ้น

หมวด ๑๕ ฝ่ายอเมริกันขอร้องให้
รัฐบาลไทยจัดแสดงศิลปวัตถุเหล่านี้แก่
ประชาชนไทยเมื่อศิลปวัตถุกลับมาจาก
สหรัฐอเมริกาแล้ว แต่ฝ่ายอเมริกันจะไม่รับ
ผิดชอบใด ๆ ต่อค่าใช้จ่ายในการแสดงศิลป
วัตถุครั้งสุดท้ายนี้

ทั้งหมดนี้เป็นใจความสำคัญอย่างย่อ ๆ
ของสัญญาที่ทางรัฐบาลไทยได้ลงนามกับ
พิพิธภัณฑ์ฝ่ายอเมริกัน นอกจากพิพิธภัณฑ์
สถานฝ่ายอเมริกันแล้ว ยังมีสถาบันที่ช่วย
ออกค่าใช้จ่ายให้ทางฝ่ายอเมริกันอีก คือ
กระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน และ
มูลนิธิอาเซีย (Asia Foundation) เมื่อได้
มีการลงนามในสัญญาแล้ว คณะกรรมการ

เลือกของฝ่ายอเมริกันอันมีศาสตราจารย์
ไมวี่ แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนา และนาย
โตมิตา (Mr. Kojiro Tomita) ภัณฑารักษ์
ฝ่ายศิลปตะวันออกแห่งพิพิธภัณฑสถานเมือง
บอสตัน ก็ได้เดินทางเข้ามาคัดเลือกศิลปวัตถุ
ในประเทศไทยราวปลายเดือนธันวาคม
พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยมีนายกริสไวลด์ (Mr. A.B.
Griswold) ชาวอเมริกันผู้สนใจในศิลปวัตถุ
ไทยเข้าสัมพันธ์ในกรุงเทพฯ ทางกระทรวง
ศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายไทย
อันมีอธิบดีกรมศิลปากร เป็นประธาน
กรรมการ รองอธิบดีกรมศิลปากร เป็น
รองประธานกรรมการ นายมานิต
วัตติโกดม ภัณฑารักษ์เอก และหัวหน้า
กองโบราณคดี เป็นกรรมการ ม.จ.
สุภัทรดิศ ดิศกุล ภัณฑารักษ์เอก เป็นกรรม
การและเลขานุการ หัวหน้าแผนกพิพิธภัณฑ
พระนคร และหัวหน้าแผนกวิชาการ กอง
โบราณคดี เป็นผู้ช่วยเลขานุการ กรรมการ
ทั้งฝ่ายอเมริกันและไทยได้เข้าประชุมกัน
หลายครั้งเพื่อคัดเลือกศิลปวัตถุ หลักที่
ฝ่ายเราคัดออกคือว่า ของที่จะให้ยืมไปนั้น
ควรจะเป็นของชนิด เพราะมีฉนวนกันจะเป็น
ที่เสื่อมเสียแก่เกียรติของศิลปไทยเอง แต่
ในขณะเดียวกันวัตถุใดที่เป็นชนิดเยี่ยมและ
มีเพียงชนิดเดียว ก็ไม่ควรให้ไป คณะ
กรรมการฝ่ายอเมริกันก็มีความเข้าใจใน
เจตนาของเรา เหตุการณ์การคัดเลือกศิลป

วัตถุจึงดำเนินไปได้โดยสะดวก นอกไปจาก
ศิลปวัตถุ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติใน
กรุงเทพฯ และ ณ พระวิหารสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิริยวงศธร
วัดเบญจมบพิตรแล้ว คณะกรรมการยังได้
คัดเลือกของจากพิพิธภัณฑสถานจังหวัด
นครปฐม พระนครคีรีอยุธยา ลพบุรี และ
จำพน เอกชนบางท่านที่สนใจศิลปวัตถุรวบรวม
อยู่ในตระกูล ก็ยินยอมให้ยืมไปด้วยเพื่อ
เกียรติแก่ประเทศชาติ เป็นต้นว่า ของ
สกุลบริพัตร ของสกุลจิตรพงศ์ พระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล
ม.ร.ว. พันชิตย บริพัตร ม.จ. บัณฑิต
รังสิต นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ นายจิม
ทอมสัน (Mr. James Thompson) และร้าน
ค้าของเก่าต่าง ๆ อีกหลายแห่ง เป็นอันว่า
เวลานี้คณะกรรมการ ได้ตกลงคัดเลือกศิลป
วัตถุกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว และคณะ
กรรมการฝ่ายสหรัฐก็ได้เดินทางกลับไปแล้ว
สำหรับศิลปวัตถุที่จะออกไปจัดแสดง ณ
สหรัฐอเมริกา เท่าที่ได้ทำบัญชีไว้ อาจจะ
แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ
ศิลปแบบทวารวดี ๒๕ ชิ้น แบบทวารวดีเก่า
๓ ชิ้น แบบศรีวิชัย ๗ ชิ้น แบบลพบุรี ๕๒ ชิ้น
แบบเชียงแสน ๒๗ ชิ้น สุโขทัย ๔๐ ชิ้น อุทอง
๕ ชิ้น อโยธยา ๖๘ ชิ้น นครศรีธรรมราช ๓ ชิ้น
รัตนโกสินทร์ ๑๐๓ ชิ้น ซึ่งในจำนวนรวมทาง
เครื่องทองราว ๒๐ ชิ้น ภาพจิตรกรรม ๓๐
ชิ้น และเบ็ดเตล็ดอีก ๔ ชิ้น รวมทั้งหมด

พ.ศ. ๒๕๐๓

การนำศิลปวัตถุไทยไปจัดแสดงที่สหรัฐอเมริกา

๓๓

๓๓๕ * สำหรับการบรรจุศิลปวัตถุลงหีบ
นั้น คณะกรรมการฝ่ายอเมริกันก็จะให้ผู้
เชี่ยวชาญจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
มาคอยควบคุมอยู่ด้วย กำหนดว่าเรือของ
กองทัพเรือรัฐบาลอเมริกันจะมารับของใน
ราวเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม ค.ศ.

สำหรับสมุดรายการซึ่งมีภาพประกอบ
เพื่อบางจำหน่ายนั้น นอกจากจะมีภาพ
ศิลปวัตถุที่นำไปแสดง ๑๐๐ ภาพแล้ว ก็จะมี
ภาพลัทธิ ภาพสถาปัตยกรรม และศิลปวัตถุ
ของไทยอื่น ๆ ที่สำคัญอีกด้วย คำอธิบาย
ภาษาอังกฤษจะแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ
ภาคแรกเกี่ยวกับประวัติศิลปไทยแต่งโดย
นายกรี๊ดไวลด์ ความงามของศิลปไทย
แต่งโดยศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี และ
ภาคหลังเป็นคำบรรยายถึงศิลปวัตถุไทย
แต่ละชิ้นที่นำไปแสดงยังสหรัฐอเมริกา
แต่งโดย ม.จ. สุภัทรทิศ ศักดิ์กุล เหตุนี้
จะเห็นว่าสมุดรายการนั้นคงจะเป็นสมุดคู่มือ
ในการศึกษาศิลปไทยได้เป็นอย่างดีและ
คณะกรรมการฝ่ายไทยก็หวังด้วยว่า เมื่อ
ศิลปวัตถุกลับมาถึงยังประเทศไทย และจะมี
การแสดงให้เห็นประชาชนตามสัญญาที่ลง
นามไว้แล้ว ก็จะได้พิมพ์สมุดรายการนี้เป็น
ภาษาไทยออกเผยแพร่แก่ประชาชนต่อไป

สำหรับประโยชน์ที่ได้รับจากการนำ

ศิลปวัตถุไทยไปแสดงยังสหรัฐอเมริกาครั้ง
นี้ นอกจากจะมีประโยชน์ทางนำไปให้ชนชาติ
อเมริกันรู้จักประเทศไทยด้วยนั้น เผยแพร่
เกียรติคุณของศิลปไทยในต่างประเทศ และ
ชักนำให้มณฑลเข้ามาที่ศานาจรประเทศไทยมาก
ยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีประโยชน์แก่การจัดพิช
ภัณฑ์สถานแห่งชาติของเราอีกด้วย เพราะ
ภัณฑารักษ์ไทยที่ออกไปทั้ง ๔ คนนั้น แม้
จะต้องไปทำงานในการนี้ก็อาจได้ประโยชน์
ให้เกิดความรู้เห็น กล่าวคือ ๒ คนจะต้อง
เป็นผู้แสดงปาฐกถาเกี่ยวแก่ศิลปไทยประ
กอบการแสดงศิลปวัตถุได้ ส่วนอีก ๒ คน
จะเป็นผู้ควบคุมดูแลศิลปวัตถุ ทั้ง ๔ คน
คงจะได้เห็นวิธีการจัดตั้งศิลปวัตถุแผนใหม่
ตลอดจนการควบคุมจัดการพิชภัณฑ์
สถานแบบสมัยปัจจุบัน ซึ่งคงจะได้นำมา
ปรับปรุงให้เกิดประโยชน์แก่พิชภัณฑ์
สถานของเราเป็นแน่ การนำศิลปวัตถุไป
แสดงยังต่างประเทศครั้งนี้ ประเทศอื่น ๆ
ก็มีความสนใจมาทาบตามเราไว้ม่างเหมือน
กัน เป็นต้นว่าประเทศอิตาลีและเยอรมัน
ตะวันตก แต่เราก็ต้องขอสมัครใจตกลงกันใหม่
เมื่อศิลปวัตถุเหล่านั้นกลับมาจากสหรัฐ
อเมริกาแล้ว.

สวัสดิ์

* ภายหลังได้ส่งไปเพิ่มเติมอีก ๕ ชิ้น เป็นศิลปวัตถุประเภทแก้วสีและทำเป็นรูปต่าง ๆ ซึ่งชุดนี้ได้จาก
บริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล ในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
** รัฐมนตรีสหรัฐได้ส่งเรือชื่อ Okanogan มารับศิลปวัตถุ และออกเดินทางจากท่าเรือคลองเตย เมื่อวันที่ ๒๐
มิถุนายน ๒๕๐๓ และศิลปวัตถุเหล่านี้ได้ถึงมหาวิทยาลัยอินเดียนา เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๐๓